

Heloproni Bolyai appennin licenta jellegi.

xv. 7954 - 1846. iii. 12. - I. rög: j. - nk. j. - apphijog - pect.
stetifita - apphauji;

xv. 7954 - 1846. v. 27 - II. rög: kőig. j. - p. ü. j. - p. rög;
kar. 3. rög. - magánjog - rög.

JL'halom, (Nagy Rű Rű l.) 1909. évr. 29.

amst. 1887

A 2

1616. 45/46

Enk: 1046 evi júluis no 18n.

dat. 18. 10. 1946.

A PER CSELEKMÉNYEK
ALAPELVEI

Doktori értekezés a polgári
perjog tárgyköréből.

Írta: Szabannon László

Bírálatra bízottam.

Dr. Bacsó László

Először elfogadva. Borsányi Ferenc professzor mester

1946. júl. 22.

13 - 8147

efeleve
c. i. d. h. a. n.

1946. VII. 18.

A 2410

I. B E V E Z E T É S .

A polgári per perccselekményekből tevődik össze. E perccselekmények láncolata alkotja a pert, mint eljárást. A perccselekményeket részint a bíróság, részint a felek eszközlik. A felek cselekményei lehetnek kérelmek, tényelő adósok, myilatkozatok, indítványok, a bíróság cselekményei pedig határozatok.

A perccselekményeket ugy azok eszközlése, vagy nem eszközlése kérdésének, valamint az eszközlés módjának szempontjából igen lényegesen befolyásolják bizonyos perjogi alapelvek. Ezek az alapelvek képezik a perjog rendszerének alapvető kérdéseit.

A perjogi írók és általában az elmélet többféle perjogi alapelvet ismer. Általánosságban megegyeznek az írók nézetei abban a tekintetben, hogy ezek a perjogi alapelvek nem szükségképen azonosak az egyes perrendekben.

Éppen azért igen különbözők. Általában az összes írók meg szokták különböztetni mint perjogi alapelveket a rendelkezési, tárgyalási, nyomozó elvet, a szóbeliség írásbeliség és közvetlenség elvét, a kölcsönös meghallgatást, a perbeli cselekmények szabadságának és kötöttségének elvét, a nyilvánosságot. Természetesen egyes írók még egyéb perjogi alapelveket is megkülönböztetnek, így pl. Magyary Géza tárgyalja a perbeli cselekmények elkülönítésének elvét is.

A perjogi alapelvek közül kizárólag csak az egyik vagy a másik, hanem legtöbbször valamennyi szolgál alapul a perbeli cselekmények végzése módjának. Hogy mégis a különféle perjogok rendszere annyira elöt egymástól, ennek oka abban rejlik, hogy a különféle törvényhozások hol az egyik, hol a másik alapelvekre fektettek nagyobb súlyt s természetesen ennek a megvalósítására törekedtek elsősorban. Így lett aztán a per hol írásbelivé, hol szóbelivé, hol a rendelkezési elv és hol nyomozó elv emelkedett tulsulyra.

Olyannak lehet képzelni a perjogi elvek szabályozásának kérdését, mint valamely zenekari művet, melyben több hangszernek jut szólam, azonban hol az egyik, hol a másik az, amelyik a vezérszólamot viszi, amelyik előtérbe kerül. Valamennyien együtt adják az összhangot, azonban mindig kicsendül, illetve a vezérlő a lapelv.

II. ÁLTALÁNOS ELVEK.

Említettük már, hogy a polgári per cselekmények láncolata. Ezeknek a percselekményeknek a részletes ismertetése kívül fekszik értekezésünk határának körén, így azokkal nem foglalkozunk, azonban leszögezzük, hogy ezek a percselekmények jogi természetüket tekintve legnagyobbrészt a felek közjogi jogosítványai.

Ennek a megállapításnak a későbbiek során annyiban lesz jelentősége, mert amiként látni fogjuk, a percselekmények és így a polgári per alapvető elveit képező tételek legnagyobbrészt, mint alkotmánybiztosítékok jelentkeznek, vagy legalábbis ilyen célzatok szolgálatában állónak látszanak lenni. Így a polgári per alapelvei bizonyos politikai, illetve közjogi szempontok érvényesülését viselik magukon. Leginkább szembeűő ez akkor, ha történelmi kialakulásukat és kifejlődésüket vesszük vizsgálat alá. Egyes történelmi korszakok politikai vezéreszméi, az illető kor perrendjében a per alapvető elveiül felvett tételekben mind érvényt találtak. Érthető az, ha figyelembe vesszük, hogy a polgári per a legfontosabb magánjogi érdekek megvédésére és érvényesítésére szolgáló államhatóságilag elismert és sza-

bályozott eljárás. Ezzel a joggal való élés, a jogvédelemnek államhatóságilag szabályozott ez az eljárási módja a polgárok közjogi jogosítványa. Könnyen érthető tehát, hogy ezt az igen fontosnak tekinthető közjogi jogosítványt igyekeztek épen úgy, mint általában más közjogi jogosítványt a lehető leghatályosabbnak látszó alkotmánybiztosítókkal körülbástyázni.

Érthetővé válik, így majd azután az is, hogy az egyes perbeli alapelvek sokszor nem annyira elvi perrendi és célszerűségi szempontok szolgálatában állóknak jelentkeznek. Megállapítható azonban az is, hogy tőlük a jogvédelem hatályosságába, igazságosságába, részrehajthatatlanságába vetett bizalmon ejtett nagyobb csorba nélkül eltekinteni nem lehetne még akkor sem, ha esetleg elvi perrendi és célszerűségi szempontok emelett szólnának.

A polgári per alapelvei nagukon tükrözik az egész perjog fejlődésének minden szakaszát. A perjog története egyes korszakainak teljes megértéséhez a perbeli alapelvek szinte nélkülözhetetlen segítséget nyújtanak. A perbeli alapelvek részletes vizsgálata és kimerítő elemzése az elvi szempontok tisztázásán tehát nagy történeti jelentőséggel is bír. Célunk ugyan nem a történeti és alkotmánypolitikai szempontok feltárása és kimerítő taglalása, vizsgálódásunk során azonban épen az elmondottakra tekintet-

tel ezeket a szempontokat sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Vezéreszménk természetesen az elméleti szempontok feltárása lesz, de figyelemmel leszünk a történeti és célszerűségi kérdések megvilágítására is.

Az alábbiakban a már ismertetett perjogi alapelveket egyenként olykor egymással szembeállítva vesszük vizsgálat alá, amikor ez a szembeállítás a *contraria iuxta se posita magis efforescunt* tétele értelmében megítélésünk szerint az adott körülmények között az elvek fokozott megértése szempontjából célszerűnek látszik.

III. RENDELKEZÉSI ÉS TÁRGYALÁSI ELV;

A rendelkezési és tárgyalási elv a felek intézkedési jogának szabadságát biztosítja a polgári perben. Ez a két elv meglehetősen összefonódik, úgyhogy szétválasztásukat sok perjogi író nem is tartja szükségesnek. Nézetünk szerint azonban mindkét alapelv más- bár hasonló - cél érésére szolgál s így megkülönböztetésük feltétlenül indokolt.

A rendelkezési elv azt jelenti, hogy a fél a perbe vitt magánjoga felett teljesen szabadon, korlátozás nélkül rendelkezhetik. A perbeli védelem magánjogi érdekek kielégítésére szolgál és minthogy az állam a magánjogi érdekkörön belül, mondhatni teljes cselekvési szabadságot

ad az egyeseknek, így teljesen az ő tetszésükre bizza azt is, hogy az említett érdekkörön belül kérjenek és mennyiben jogvédelmet. A bíróság azután a felek kérelméhez kötve van, mert csak annyiban adhat jogvédelmet, amennyiben azt a fél kéri. Minthogy azonban a perben rendszerint mind a két fél jogvédelmet kér, az ő rendelkezési joguk kölcsönösen korlátozza egymást, ami abban jelentkezik, hogy a felperes az alperes perbebocsátkozása után nem ura korlátlanul a pernek. Rendkezési joga azonban ekkor is megvan, csak mivel ekkor már nemcsak egyedül szerepel a perben, egyes cselekményei nem függetlenek olyan értelemben, hogy azok az alperes rendelkezési joga által bizonyos korlátozást szenvednek. Láthatjuk ezt a Pp. 187. §-ában foglalt abban a szabályozásban, mely szerint az alperes perbebocsátkozása után a felperes a pertől már csak az alperes beleegyezésével állhat el. Ennek hiányában a felperes kifejezett elálló nyilatkozatát a tárgyalás elmulasztásának kell tekintetni.

A rendelkezési elv jut kifejezésre abban is, hogy a felek a per folyamán egyezséget köthetnek, sőt a felek a per elintézését egyes vitás kérdések birói döntésétől is tehetik függővé. Épugy, mint a per megindítása, annak folytatása is a felektől függ, ők szüneteltethetik és újra felvehetik az eljárást.

A tárgyalási elv is a felek rendelkezési jogának megóvását célozza. A kérdés itt a peranyag szolgál-

tatása körül forog. A bíróság ugyanis csak akkor adhat jogvédelmet, ha annak valamennyi előfeltétele megvan. Ennek megállapítása a bíróság feladata. Ez a megállapítás mindig bizonyos tények alapján történik, amely tények néha önmagukban, gyakrabban azonban más tényekkel való kapcsolatban szolgálhatnak az említett megállapítás alapjául.

Az a kérdés most már, hogy kinek a kötelessége, illetve joga ezeket a tényeket fölhozni. A tárgyalási elv értelmében ezeket a tényeket a fél hozza föl. A tárgyalási elv tétele a középkorban így hangzott : " Quod non est in actis non est in mundo ". Természetesen ez a tétel teljes merevségében nem igen érvényesül a perrendben.

A tárgyalási elv lényege abban foglalható össze, hogy a bíró csak a felek által felhozott tényállásokat és bizonyítékokat veheti figyelembe határozatalának meghozatalánál és így nincs jogosítva arra, hogy tények és bizonyítékok után hivatalból kutasson. Ilyen értelemben a tárgyalási elv épen ellentéte az alább tárgyalandó nyomozó elvnek.

A tárgyalási elv a bíró pártatlansága biztosításának célját szolgálja. Ebből a szempontból már mintegy politikai, alkotmányjogi biztosítékként jelentkezik. Ha ugyanis a bíró maga nyomoz és kutat tényállás után, könnyen adódhat az a gyanu és feltevés, hogy a tényállás ki-debitése tekintetében bármelyik félnek kedvez. Épen ezt

akarták kizárni a perrendek a tárgyalási elv codifikálása által. Mindamellett a tárgyalási elv kizárólagos és merev keresztülvitele sok hátránnyal is járt főként abból a szempontból, hogy a bírót egyszerű géppé súlyosztotta le, aki-nek a per mikénti alakulásába semmi beleszólása nincsen és így kénytelen szemlélni azt is, ha merev perjogi szempontok az anyagi igazság érvényesülésének rovására jelentkeznek.

A tárgyalási elv ilyforma tulhajtását főként a régi perrendekben tapasztalhatjuk. Perrendtartásunk már el-ejti a tárgyalási elv kizárólagos és töretlen keresztülvitelét, figyelemmel a már előbb elmondottakra. Így például hivatalból figyelembe vétetni rendeli a köztudomást és a bíró által ismert ~~azokat~~ a tényeket, amelyekről neki hivatalos tudomása van. Mindezek a szempontok a tárgyalási elv merev keresztülvitelének áttörését jelentik. Elmondhatjuk mindamellett, hogy a tárgyalási elv perrendtartásunkban is alapelveként jelentkezik, mert ma is elsősorban a felek feladata a peranyag szolgáltatása, azonban a való tényállás kiderítése körül, a nyomozó elv bizonyos mértékű érvényesülése folytán a bíróságnak is meg lehetségs befolyása van.

IV. NYOMOZÓ ELV.

A tárgyalási elv ellentétéként jelentkezik a

nyomozóelv. Ez abban áll, hogy a bíróság hivatalból hozza be a perbe a szükséges tényeket és bizonyító eszközöket. A való tényállás megállapításánál és az ítélet hozatalnál olyan tényeket és bizonyítékokat is figyelembe vesz tehát a bíróság, amelyeket nem a felek hoztak fel. Ellentétéként lehet tekinteni a nyomozóelvet a rendelkezési elvnek is, mert van olyan felfogás, amely szerint a nyomozóelv azt is jelenti, hogy a bíróság nemcsak a felek által kért keretek között és mértékben szolgáltatasson jogvédelmet a feleknek.

A perrendünkben a nyomozóelv is érvenyt talál, bár kétségtelen, hogy a perrendtartás főként a tárgyalási elvre van fektetve. A nyomozóelv érvényesülését mutatja a Pp. 224., 225., 226., §-aiban foglalt ugynevezett birói pervezetési jog. Nevezetesen ezekben a §-okban van szabályozva elsősorban a bíró kérdezési joga. A bíró ugyanis a való tényállás felderítése végett kérdéseket intézhet a felekhez avégből, hogy a felek homályos kérelmeiket, a tényelőadásaikat és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényelőadásaikat és bizonyítékaikat egészítsék ki s általában a szükséges kérelmeket és nyilatkozatokat tegyék meg. Köteles továbbá a hivatalból figyelembe veendő körülmények felderítésére ügyelni. /: Pp. 225. §.:/ A Pp. ezekben a §-aiban tehát lehetővé teszi, hogy a bíróság mindazt, ami az ügy kimerítő tárgyalását és saját alapos információját elő segíti, megtehesse, s ezáltal való tényállást minél inkább megközelíthesse. Mindamellet az kell mondanunk, hogy ez

a lehetőség^a rendelkezési és tárgyalási elvet lényegesen nem sértheti, így tehát nem terjedhet ki pl. a felek által perbe nem vitt jogokra. A nyomozóelvnek a perrendtartásokban való érvényesülését mutatja az a rendelkezés is, hogy a bíró elrendelheti a felek személyes megjelenését és megkérdezését, továbbá elrendelheti, hogy a tényállás felderítése céljából a fél leszármazási táblákat, terveket, vázlatokat és más felvilágosító rajzokat terjesszen elő. /Pp. 228. §:/.

Még inkább mutatja a nyomozóelv érvényesülését a PP. 267. §-a, amely szerint a bíróság által köztudomásúnak ismert tényeket és azokat a tényeket, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van, bizonyítani nem szükséges, mert ezeket a tényeket a bíróság akkor is figyelembeveszi, ha a felek azokat fel nem hozták. Még tovább megy a nyomozóelv érvényesülése tekintetében a PP. 271. §-a, amely szerint a bíróság kárnak, elmaradt haszonnak, vagy alapjára nézve nem vitás, vagy bebizonyított más követelésnek bírói megállapítástól függő mennyiségét, ha a felek részéről ajánlott bizonyítás megnyugtató eredményt nem nyújtott, vagy eredményt előreláthatólag nem ígér, minden körülmény figyelembe vételével, legjobb belátása szerint állapítja meg. A bíróság ilyen esetben, amennyiben véleményének alkotásához szükségesnek találja, nemcsak szakértők meghallgatását, hanem bizonyítás felvételt és tudakozódásokat is hivatalból fogatosíthat. Ez a §.hiánytalan

mivoltában mutatja az inqvizitórius elv érvényesülését.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a perrendtartásunk a nyomozóelvet felvette a polgári elv alapelvei közé, mégis azzal, hogy a tárgyalási elvet tekintti szabálynak, a nyomozóelv jelentkezése pedig kivétel. Annyiban enged tért a nyomozóelv érvényesülésének, amennyiben az az anyagi igazság kiderítése szempontjából célszerűnek látszik. Ezen túlmenő érvényesülésének azonban igyekszik gátat vetni, mert a nyomozóelvnak teljes, korlátlan bevitele a polgári perbe oly foku beavatkozást jelentene az egyesek magánviszonyaiba, ami kívánatosnak egyáltalán nem lenne tekinthető.

V. A KÖLCSÖNÖS MEGHALLGATÁS ELVE.

A polgári per fogalmából következik és szorosan összefügg a már ismertetett tárgyalási elvvel az ugynevezett kölcsönös meghallgatás elve. Annyira természetes követelmény ez, hogy a perrendekben általában nincs is kifejezetten kimondva, hanem folyik magának a pernek fogalmából és egész rendszerbeli felépítéséből.

A kölcsönös meghallgatás elve azt a célt szolgálja, hogy a perben mindkét fél a maga kerelmét korlátlanul előadhassa. Az egyoldalú előadás ugyanis könnyen félrevezethetné a bírót a tényállás tekintetében, mert ily módon ellenfél nemlétében nem volna senki, aki a másik fél valótlán tényállításait megcáfolhassa, azokra a bírót figyelmeztesse.

A kölcsönös meghallgatás azonban nem úgy érthető, hogy mind a két félnek okvetlenül nyilatkozni kell a perben, hanem csak azt jelenti, hogy a bíróságnak mindkét fél részére módot kell adnia a nyilatkozásra. A nyilatkozásra való lehetőség pedig fennforog már akkor, amidőn a bíróság a feleket szabályszerűen megidézte. A fél belátására van már azután bízva, hogy megjelenik-e és azután nyilatkozik-e. Bármelyik elmulasztásának megvannak a törvényben megállapított jogkövetkezményei. Ezenkívül semmi más kényszerítő eszköz nincsen, amivel a felet nyilatkozattételre lehetne sarkalni. Ebből is következik tehát, hogy kölcsönös meghallgatás elve csupán azt jelenti, hogy a perben mindkét fél részére módot kell adni kérelmeik, illetve nyilatkozataik előterjesztésére.

VI. A SZÓBELISÉG ÉS IRÁSBELISÉG ELVE.

Ez a két perbeli alapelv, a percselekmények alakjára, megjelenésüknek és lefolytatásuknak módjaira vonatkozik. A tárgyalási elv következménye, hogy a bíróság a felek által felhozottakra alapítja a maga határozatát. Eből a célból a feleket meg kell hallgatnia. A meghallgatás vagy szóban, vagy írásban, vagy mind a kettőben történik. Ennek megfelelően azután a most tárgyalta két perbeli alapelvet illetően három felfogás képzelhető:

- 1./ Tiszta szóbeliség,
- 2./ Tiszta írásbeliség,
- 3./ Végül az írásbeliség és szóbeliség vegyítése. Megkülönböztethető tehát szóbeli, írásbeli és vegyes eljárás.

Nézzük most már mi képezi ezen eljárások között a különböztetési alapot. A per már akkor vegyes, ha a bíróság a feleknek úgy szóbeli, mint írásbeli cselekményeit észleli, tekintet nélkül arra, hogy ezek közül melyiket fogadja el következtetési alapul. Tehát nem a bíróság által következtetési alapul elfogadott cselekmények milyenségétől függ a per ilyen vagy amolyan alakja, hanem attól, hogy a bíróság

milyen cselekményt észlel. Tehát a fundamentum distinctionitis itt nem a következtetésnél van. A következtetésnél van azonban az egyes alakok további tagozódásánál. Ez a felosztás azonban csak a bíróság segédtevékenységére /: észlelés és következtetés :/ és a felek cselekményeire való tekintettel történik, annál is inkább, mivel a bíróság főcselekménye, a határozás, mindig írásba foglalandó. Ma tiszta szóbeliség, sem tiszta írásbeliség nem érvényesül a perrendekben. Igaz, hogy az újabb perrendekben a tendencia a szóbeliség felé irányul. A teljes írásbeliség a középkor jogát jellemezte. Németországban fejlődött a kánonjog nyomán, innen került az osztrák jogba, ahonnan azután a mi régi jogunk is átvette. A mi perünk azonban sohasem volt teljesen írásbeli. A tiszta írásbeliség ma már teljesen elavult, s helyét a vegyes rendszer váltotta fel mindenütt.

A perjogokban a vegyes rendszer igen sokféle változatban fordulhat elő, aszerint, hogy mi alkothatja a bíróság következtetésének alapját, Itt ismét három rendszer található.

1./ A bíró észleli a felek szóbeli előadását és írásbeli cselekvéseit, de csak az iratokból következtethet.

2./ A bíró észleli a felek előadását és írásbeli cselekményeit, de csak a szóban előadottakat fogadja el következtetési alapul.

3./ A bíró úgy a felek előadásából, mint írásbeli cselekményeiből következtethet.

Van ugyan olyan felfogás is, mely a két első vegyes rendszernek nem ismeri el, hanem a szóbeliség illetőleg az írásbeliség egyik fajának tekinti. Ha azonban a per úgy írásbeli, mint szóbeli elemekből van szerkesztve, akkor a pert nem tekinthetjük tisztán írásbelinek, vagy szóbelinek, csak azért, mert a bíróság következtetési alapul ezt avgy az fogadta el. Igaz, hogy a végeredmény mindkét felfogásnál egybe esik. A történelem folyamán a vegyítés fenntebb említett alakjai is többféle változatban jelentek meg. A mi perrendtartásunk is a vegyes rendszer alapján áll.

1./ A szóbeliség.

A szóbeliség elve azt jelenti, hogy a bíróság határozata hozatalánál csak azt veheti figyelembe, amit a felek előszóval előadtak. A szóbeliség nemcsak a per alakpjára, hanem annak érdemére is lényeges hatással van.

A szóbeliségnek több fajtáját lehet megkülönböztetni. Így van szabad előadás és felolvasás. Ujabban a szabad előadás érvényesül leginkább a perrendekben. Ezt igazolja a PP. 219 §-a. " A tárgyalás szóbeli. Szóbeli előadás

helyett iratok tartalmára hivatkozni nem szabad. Iratok felolvasásának csa ott van helye, ahol e törvény rendeli, vagy ahol a szószerinti tartalmuk irányadó."

A szóbeliségnek igen nagy és fontos előnyei vannak. Így a szóbeli eljárás gyors és mellette a peranyag folyton fogy, egyszerűsödik, mert a lényegtelen kérdések a per keretéből egyszerűen kiesnek. Az élőszó a megértés legbiztosabb eszköze, mert azt fogjuk fel leg hamarabb, amit élőszóval hallunk.

Fontos biztosítéka az élőbeszéd az igazmondásnak is. Szemtől-szembe valótlant állítani nem mernek úgy az emberek, mint a holt betű nem piruló festékével takargatni az agyafurt valótlanságot. Emellett sokkal életteljesebbé is teszi a pert, mert élőszóval könnyebben fel lehet hívni a bíró figyelmét a lényeges és nem lényeges körülményre, semmint írásban, ahol minden egyformán szürke s így a lényeges is könnyen szürkévé válik.

A most felsorolt előnyök mellett természetesen hátrányai is vannak a szóbeliségnek. Első és legfontosabb hibája az élőlőszónak, hogy az így előadottak képe hamar elmosódik az ember emlékezetében. Verba volant. Ez különösen akkor hátrányos, amikor valami ok miatt a tárgyalást meg kell ismételni, mert ekkor a bíró emlékezetében már többnyire nincsenek meg a korábban elhangzottak. Épen ezt volt az egyik főoka annak, hogy az őskor tisztán szóbeli pere később tisztán írásbelivé lett. Erre szükség volt azért is, mert a perek hosszúra nyultak s az

igazságos ítélethozatal forgott veszélyben. Egyedül a bíró memóriájában bízni nem lehetett, s így szükség volt sokkal biztosabb következtetési alapra, hogy a végcél, az igazságos ítélethozatal biztosítva legyen, mivel iustitia regnorum fundamentum és továbbá fiat iustia aut pereat mundus. Kivánatos tehát épen a már elmondottakra is figyelemmel, hogy a szóbeliség és írásbeliség a perbeli cselekményekben szerencsésen összekapcsoltságának, mert minél sikerültebb ez, annál sikerültebb maga a polgári perrendtartás. A kérdés megoldása a törvényhozói bölcsesség dolga. Perrendtartásunk ezt az összekapcsolást is igen szerencsésen oldja meg, úgyhogy ebből a szempontból is igen sikerültnek mondható.

2./ Az írásbeliség.

Az írásbeliség elve azt jelenti, hogy a bíróság csak az írásban előadottakat veheti figyelembe, oly értelemben, hogy csak a periratok esnek bírói cognito alá.

Az írásbeliségnek legfontosabb előnye, hogy lehetővé teszi a megfontoltságot és meggondoltságot. A feleknek nem kell azonnal nyilatkoznia és így elhamarkodott nyilatkozatok tétele nem fordulhat elő. Fontos előnye még az írásbeliségnek, hogy az így előadottak maradandóan megvannak rögzítve s a per folyamán bármikor felhasználhatók.

Leglényegesebb hátránya, hogy a pert lassuvá, elnyújtottá teszi. Míg a szóbeliségnél a per anyaga folyton apad, addig az írásbeliségnél folyton nő. Minél tovább halad a per, annál több lesz az írás, amelyek tartalmának emlékezetben való megtartása igen nagy feladatot ró a bíróra s ezzel épen az írásbeliség egyik előnyét, az emlékezetben való megtartást veszélyezteti. De még nagyobb hátránya az írásbeliségnek az eddig elmondottakon kívül, hogy lehetővé teszi, sőt kifejezetten előidézi a közvetlenség kirekesztését. A bíró és a fél nem érintkeznek egymással nemcsak a per előkészítésénél, de annak tárgyalásakor sem, mert a perek előadásánál való jelenlét lehetősége felszólalási jog nélkül nem olyan érintkezés, amely a per sorsára kihatna. Ezáltal elesik az írásbeli per azoktól a nagy előnyöktől, amelyek a közvetlenség alapelvéből folynak. Az írásbeliségnél érvényesül a merev formalizmus.

Épen az elmondottakra figyelemmel a Pp. nem az írásbeliség, hanem miként már láttuk, a szóbeliség alapján áll, mindamellett tért enged az írásbeliség érvényesülésének is. Ez az érvényesülés azután vagy kizárólagos, amiként azt a Pp. 515.§-ában foglalt rendelkezésben látjuk, mely szerint ha a fellebbezést a bíróság szóbeli tárgyalás nélkül intézi el, a határozathozatalban az első bírósági ítéletből valamint a tárgyalási jegyzőkönyvből és mellékleteiből megállapítható tényállás irányadó. Ugyanez az elv érvényesül az 545. §-ban foglalt rendelkezés esetében is, ha a királyi törvényszéknek, mint fellebbezési bíróságnak ítéletét tá-

madják meg és a felülvizsgálati érték 4000 pengőt meg nem halad, a felülvizsgálati bíróság a felülvizsgálati kérelem felől szóbeli tárgyalás nélkül, nyilvános előadás alapján határoz. A tanács elnöke a felülvizsgálati kérelmet az ellenféllel közli és értesíti őt, hogy a kérelem közbesítésétől számított nyolc nap alatt a felülvizsgálati bírósághoz ügyvéd által ellenjegyzett válasziratot nyújthat be. Az ellenfél a kérelemhez nem csatlakozhatik. A feleknek a nyilvános előadáson felszólalási joguk nincs, Láthatjuk tehát, hogy a most ismertetett esetekben perrendtartásunk az írásbeliség érvényesülésének kizárólagosságot biztosít.

Nem kizárólagosan, hanem már csak elsősorban képezik bírói észlelés alapján a periratokban foglalt előadások a Pp. 535. §-ának esetében. Eszerint az első, vagy a fellebbezési bíróság előtt nem érvényesített tényeket és bizonyítékokat a felülvizsgálati eljárásban csak annyiban lehet felhozni, amennyiben a hivatalból figyelembe veendő körülményeknek, vagy annak megállapítása forog kérdésben, hogy a fellebbezési bíróság az eljárásra vonatkozó szabályt helytelenül alkalmazott vagy mellőzött.

Ily tényállításokat és bizonyítékokat a felülvizsgálati kérelemben, illetőleg a válasziratban kell érvényesíteni. A szóbeli előadáson ily előadások csak akkor pótolhatók, ha a fél valószínűvé teszi, hogy iratában hibáján kívül nem érvényeshithette azokat. Az utólagos előadások az iratokhoz mellékelés végett írásban is bemutatandók. Az írás

beliség tehát itt, miként már említettük nem kizárólagosan, hanem csak elsőrenden érvényesül.

Ha az elmondottakat összegezni akarjuk, arra a megállapításra jutunk, hogy perrendtartásunkban az írásbeliség általában csak alárendelt szerepben érvényesül. Perrendünk a szóbeli eljárásan nyugszik, de nem nélkülözi teljesen az írásbeliséget sem. A perrendtartás eljárása tehát vegyes eljárás.

VII. KÖZVETLENSÉG ELVE.

A közvetlenség a szóbeliség kiegészítője és abban áll, hogy a felek cselekvéseiket az ítélő bíróság előtt cégzik és azokat maga az ítélő bíróság figyeli meg. A közvetlenség elve tehát a percselekmények eszközlésének helyére vonatkozik. A szóbeliség viszont a perbeli cselekmények alakját határozza meg. Ebből következik azután, hogy bár a szóbeliség és a közvetlenség karöltve jelentkezik, a két fogalom mégsem azonos és így természetesen nem is fedik egymást. A közvetlenség legfontosabb előnye, hogy érvényesülése esetében a bíró és a felek személyesen érintkeznek egymással. Fontos előnye továbbá, hogy gyorsítja

a per lefolyását, elevenné, lüktetővé teszi a tárgyalást. A bírónak módjában van megfigyelni a feleket, a tanukat, a szakértőket stb. és így azok egyéni viselkedéséből következtetéseket vonhat a való tényállásra. Ennek megfelelően azután a bizonyítékok szabad mérlegelése is sokkal hatékonyabban érvényesül.

A felsorolt előnyök mellett mondhatni egyedi hátránya, - azonban igen könnyen kiküszöbölhető, - hogy a felek részére nyilatkozataik megtételénél a megfontolásra elegendő idő nem áll rendelkezésre.

Perrendtartásunk hasonlóan az újabb perrendekhez, magáévá teszi a közvetlenség elvét. Nem mondja ugyan ki expressis verbis a közvetlenség elvét, hanem csak annyit mond, hogy "a tárgyalás szóbeli", Ebből aztán ipso facto következik az eljárás közvetlensége. Mindamellet nem érvényesül a közvetlenség kizárólag és korlátlanul, főként a T.E.óta, mert ez sok tekintetben korlátozza, közelebb vivén a feljebbviteli eljárást a fülvizsgálati eljáráshoz.

VIII. A NYILVÁNOSSÁG ELVE.

Perbeli cselekményeknél igen fontos annak a kérdésnek az eldöntése, hogy nyilvánosan, vagy nem nyilvánosan végeztessenek-e. Hogy vajjon a felek és a bíróság cselekményei a nyilvánosság előtt el legyenek-e azárva, vagy pedig azok a nyilvánosság előtt végeztessenek. Magyar Géza szerint a nyilvánosság " a perbeli cselekmények helyének jogi szabályozását " jelenti, az azonban a perbeli cselekmények alakjára befolyással nincs, csupán azt mutatja, hogy milyen környezetben jelennek meg a perbeli cselekmények.

A nyilvánosság elve azt jelenti, hogy a per-cselekmények végzésénél nemcsak a bíróság és a felek, hanem mindenki jelen lehet. Alapja és szülőoka, illetve pszichológiai motivációja abban rejlik, hogy az emberi természet nyilvánosság előtt kevésbé hajlandó rosszat tenni. Célja a nyilvánosság elvének az, aki csak akar, tudomást szerezhessen. Ennek azután a már említett pszichológiai motivációra való tekintettel, az igazságszolgáltatás jósága szempontjából mérhetetlen jelentősége van. Így

a bíró nem igen lesz hajlandó a jogszabályt egyik, vagy másik fél érdekében részrehajlóan alkalmazni. Ez fontos alkotmánybiztosíték is. E biztosíték szempontjából szükséges a felek és a bíróság cselekményeinek nyilvánossága. Már az elmondottakból kitűnik, de amugy így kézenfekvő, hogy a nyilvánosságnak fokozatai vannak. Így teljes, vagy korlátlan nyilvánosságról szélunk, ha a nyilvánosság kivétel nélkül minden perbeli cselekmény és minden személy tekintetében érvényesül. Részleges, vagy korlátozt nyilvánosság forog fenn akkor, ha a nyilvánosság bizonyos perbeli cselekményekre és bizonyos személyekre nézve ki van zárva.

Perrendtartásunk a nyilvánosság elve alapján áll, azonban a nyilvánosság elve nem korlátlan, hanem csak bizonyos megszorításokkal érvényesül benne.

A nyilvánosságra vonatkozóan a Pp. a következő szabályokat tartalmazza:

" A tárgyalás és határozatok kihirdetése a perbíróság előtt nyilvános. "

"Gyermekek és olyan személyek, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg, a hallgatók közül kizárhatók."

" Az elnök helyszúke esetében a később jelentkezőket kizárhatja, vagy egyes személyeknek a jelenléteit különösen megengedheti.

A nyilvánosság elve tehát a Pp. 206.§-ában foglaltak értelmében sem korlátlan, mert ez a §. ugy rendelkezik, hogy csak a tárgyalás és a határozatok kihirdetése és csak a perbiróság előtt nyilvános. Nem nyilvános tehát a tanácskozás és szavazás, amiként azt a Pp. 393.§-a kifejezetten és így rendeli.

A Pp. 206 §-ának bekezdése a személyek tekintetében korlátozza a nyilvánosságot, mert kizárhatóknak nyilvánítja a gyermekeket és olyan személyeket, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg. A bíróságnak, helyesebben a tárgyalást vezető elnöknek a belátásra van bízva annak a megítélése, hogy ki a gyermek és ki nem a hely méltóságának megjelenő személy. Ez utóbbi tekintetben figyelembe veheti az elnök ugy a szellemi, mint a testi ép-ségnek, de esetleg a ruházat hiányosságát is. Korlátozhatja az elnök a nyilvánosságot helyszüke miatt is, jogosítva lévén arra, hogy a később jelentkezőket kizárja, vagy ezek közül egyeseknek a jelenléteelt megengedhesse, anélkül azonban, hogy e jogával a nyilvánosság lényegét meghiusítaná.

Részben a nyilvánosság elve érvényesülésének elősegítésére szolgál az ügyek kikiáltása és az ügyek kifüggesztése is /: Pp. 218. §.:/, azonban ha a nyilvánosság egyébként nem volt korlátozva, a kikiáltás és kifüggesztés elmaradása a nyilvánosságnak nem lényeges sérelme.

A nyilvánosság elve, amint már említettük,

nem érvényesül korlátlanul, mert vannak körülmények, amelyek között a nyilvánosság több kárral, mint haszonnal járna. A nyilvánosság kizárását követelheti elsősorban a közrend és a közérkölciség szempontja, továbbá a fél méltányos érdeke. Hogy mikor forog fenn az említett szempontok védelmének szükségessége, azt legjobb a bíróság belátására bízni,

A nyilvánosság kizárásának módozatait és a kizárás megsértésének jogkövetkezményeit tárgyalja a Pp. 207 §-a. Eszerint: " A bíróság a nyilvánosság kizárását hivatalból is elrendelheti, ha a tárgyalás nyilvánossága a közrendet, vagy a közérkölciséget veszélyeztetné.

A bíróság valamelyik fél kérelmére elrendelheti a nyilvánosság kizárását, ha a tárgyalás nyilvánossága a fél méltányos érdekét sértené.

A nyilvánosság kizárása - indokához képest a tárgyalás egész folyamára beleértve a határozatok kihirdetését is, elrendelhető, vagy a tárgyalás egyrészére szorítható.

A felek és képviselőik, ugyyszintén mindegyik fél részéről megjelölt két-két egyén a nyilvánosság kizárása esetén is jelen lehetnek a tárgyaláson.

Amennyiben a tárgyalás nyilvánossága ki van zárva, a tárgyalás tartalmának bármely módon közlése tilos."

A nyilvánosság kizárásának két előfeltétele

lehet. Az egyik a közrendnek, vagy közerkölcsiségnek a tárgyalás nyilvánossága által való veszélyeztetett volta, amikor hivatalból ki kell zárni a nyilvánosságot, míg a felek ellenkező tartalmu kérelme ellenére is. A másik a fél méltányos érdekének a nyilvánosság által való sértése, de ehhez viszont még szükséges valamelyik fél erre irányuló kérelme is, mert ezen az alapon hivatalból a kizárás nem rendelhető el. A nyilvánosság kizárásának csakis a felek valamelyikének, nem pl. a tanuk, vagy szakértők méltányos érdekeinek sérelme tekintetéből is van helye. Amennyiben az előfeltételek bármelyike fennforog, a bíróság köteles a nyilvánosságot kizárni. A törvényes előfeltétel hiányát viszont miként már említettük, még az összes érdekelteknek a kizárába való beleegyezése sem pótolhatja, mert a tárgyalás nyilvánosságát a törvény közérdekből kívánja.

Felmerülhet az a kérdés, hogy mit kell közrend, illetve a közrend veszélyeztetése alatt érteni. E fogalom alatt érti a törvény az állam, törvényhatóság, község belső és külső biztonságát, illetve általában akár az állam, akár annak már említett valamelyik része, nemzetisége, hitfelekezete, társadalmi osztálya stb. közrendjének, közbékéjének veszélyeztetését. Mikor forog fenn a közrendnek ily veszélyeztetettsége, a bíróság belátása szerint állapítja meg, ugyyszintén azt is, hogy a közerkölcsiséget veszélyezteteti-e a tárgyalás nyilvánossága.

A fél méltányos érdeke alatt legtöbbször erkölcsi érdeket / : becsület, tisztesség, jóhírnév :/ kell érteni, de fontos anyagi magánérdek méltánylása is helyt foghat.

A nyilvánosság kizárása kérhető és elrendelhető a tárgyalás megkezdése előtt és annak folyamán is bármikor az egész tárgyalásra és a határozatok kihirdetésére is, vagy csak a tárgyalás egy részére. Eszerint tehát a nyilvánosság kizárása a jogcselekmények tekintetében, vagy teljes, vagy részleges lehet. Elrendelhető ugyanis a nyilvánosság kizárása vagy az egész tárgyalásra és a határozatok kihirdetésére, vagy csak az egyikre, avagy másikra, vagy végül csak a tárgyalás egy részére.

Akár teljesen, akár részlegesen van a nyilvánosság kizárva, a PP. 207. §. 4. bekezdése szerint jelen lehetnek a tárgyaláson a felek és törvényes, vagy egyéb képviselőik, ugyyszintén mindegyik fél részéről megjelölt két-két egyén. Ezek az ugynevezett bizalmi egyének. Zárt tárgyaláson a bizalmi egyéneken kívül másoknak még a bíróság sem engedheti meg a jelenlétet. Ilyenkor tehát ügyfélnyilvánosság lép a teljes nyilvánosság helyébe, ami abban áll, hogy csak a felek, képviselőjük és a bizalmi egyének lehetnek jelen. A bizalmi egyének nők is lehetnek. Nem lehetnek azonban bizalmi egyének gyermekek, vagy más olyan személyek, akik nem a hely méltóságának megfelelően jelennek meg.

A nyilvánosság kizárásának biztosítékeként a 207. §. utolsó bekezdése értelmében a tárgyalás tartalmának bármely módon való közlése tilos. A büntetőjogi következményeket ebben a kérdésben az É.T. 96. §-a a következőképen szabályozza : " Amennyiben súlyosabban büntetendő cselekmény nem forog fenn, vétséget követ el és 3 hónapig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő az, aki a hatóság engedelme nélkül

1./ polgári vagy fegyelmi bíróság előtt a nyilvánosság kizárásával tartott tárgyalást bármely módon egészben, vagy részben közzétesz.

2./ bűnvádi vagy fegyelmi ügyben, továbbá a polgári bíróság előtt megindított házassági, születés törvényességének megtámadása iránti, kiskorúság meghosszabbítása, gondnokság alá helyezés és az atyai hatalom gyakorlásának megszüntetése, elmeorvosi intézetbe vagy kórházi elmebetegosztályra felvétel, vagy onnan elbocsátás

ügyben beadványt vagy hatósági iratot, amelyre a hatóság nyilvánosságra nem hozott, egészben vagy részben közzétesz."

A nyilvánosság kizárása kérdésének tárgyalásáról és az esetleges perorvoslatról intézkedik a PP.

208. §-a a következőképen : " A nyilvánosság kizárásának kérdését zárt ülésben kell tárgyalni : hozott határozatot azonban nyilvánosan kell kihirdetni.

A nyilvánosságot elrendelő végzés ellen felbbsítanak, a nyilvánosságot kizáró végzés ellen külön

fellebbvitelnek, a nyilvánosságot kizáró végzés ellen külön fellebbvitelnek nincsen helye."

Zárt ülésben kell tehát a bíróságnak határoznia a nyilvánosság kizárásának kérdéséről. A határozás nem magának az elnöknek discretionális joga. A határozatot mindig nyilvánosan kell kihirdetni, akár helyt adott a bíróság a kérelemnek, akár nem.

A nyilvánosságot elrendelő végzés ellen fellebbvitelnek sem önállóan, sem a fellebbvitellel kapcsolatosan nincs helye, a bíróság ily irányu döntése meghozatalával megtámadhatatlanul jogerős. A nyilvánosságot kizáró végzés ellen pedig önálló fellebbvitelnek nincsen helye, hanem csak az ítélet ellen használt fellebbvitellel kapcsolatosan lehet orvoslást keresni.

IX. A PERBELI CSELEKMÉNYEK SZABADSÁGÁNAK ÉS KÖTÖTTSÉGÉNEK ELVE.

A per létesítéséhez, lebonyolításához és befejezéséhez, mint láttuk, a per alanyainak cselekményei szükségesek. E cselekmények végzési idejére vonatkozik a perbeli cselekmények szabadságának, illetve kötöttségének

elve. Az előbbi a szabály, az utóbbi a kivétel. Az előbbi azt jelenti, hogy a perbeli cselekmények a per folyamán, a megengedett időben bármikor végezhetők. E tekintetben a felek szabadon rendelkeznek, amiként azt a perrendtartás 221. §-a tartalmazza, mert eszerint a tényállítások, az ellenfél tényállításaira való nyilatkozatok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetők annak a tárgyalásnak bezárásáig, amely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi.

A perbeli cselekmények szabadságának elve könnyen visszaélésekre adhatna okot, mert lehetővé teszi a felek részére a per szándékos elhuzását, késleltetését. Nehogy erre mód nyíljon s ezáltal az egyébként igen hasznosnak mondható elv a gyakorlatban hátrányosan érvényesüljön, a Pp. bizonyos jogkövetkezményekkel sújtja azt a felet, aki a perbeli cselekmények szabadságának kihasználásával a per elhuzására törekszik. Így a Pp. 221. §-a értelmében az a fél, aki előterjesztéseivel, amelyeket a bíróság meggyőződése szerint korábban érvényesíthetett volna, a tárgyalás elhalasztására okot ad, az ebből eredő költségben még akkor is elmarasztalendő, ha a perben nyertes. Még tulmegy ezen a Pp. 222 §-a, mert eszerint a bíróság a félnek olyan utólagos előadását és utólagosan ajánlott bizonyítékait, amelyek figyelembevétele a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, hiva-

talból is figyelmen kívül hagyhatja, ha arról győződik meg, hogy a fél előadásait az ügy elintézésének késleltetése végett szándékosan halogatta.

Miként említettük, perrendtartásunk a perbeli cselekmények szabadságának elvét fogadja el szabályul, mindamellett érvényesülése nem kizárólagos, mert érvenyesül, bár szűkebb körben a perbeli cselekmények kötöttsége is, ami azt jelenti, hogy bizonyos perbeli cselekmények csak bizonyos időben és egyszerre együtt teljesítenek, mert különben azokat a bíróság figyelembe nem veszi. Láthatjuk ennek az elvnek az érvényesülését a Pp. 180. és 261. stb. §-aiban.

A perbeli cselekmények kötöttségének elvét szokás, eshetőségi, vagy esetlegességi elvnek is nevezni. Ez az elnevezés onnan adódik, hogy a felek összes tényállításaikat egyszerre együttesen kötelesek felhozni ott, ahol az elő van írva, még akkor is, ha ott esetleg szükség rájuk nem lenne. Az esetlegességi elv szerint tehát, mindazok a tényállások, amelyek a törvényben valamelyik perirat tartalmaként meg vannak állapítva, együttesen abban a periratban, nem pedig egymás után, külön-külön periratokban hozandók fel, mert amit később hoznak fel, az ipso facto ki van zárva, /Praeclusio / vagyis úgy kell tekinteni, mintha fel sem hozták volna.

Az eshetőségi elv főként a középkor írásbeli

perrendjeiben érvényesült és így ez volt az elve korábbi perrendünknek és sommás eljárásunknak. Abban állott ez az elv, hogy a fél legközelebbi periratában az ellenfél összes állításait kifejezetten tagadni tartozott, mert különben beismerőnek tekintették és később hiába tagadta az illető tényt ; továbbá a tényállításait tagadó ellenféli perirat után következő periratában összes bizonyítékait tartozott a fél előterjeszteni, különben azokat már később hiába hozta fel, a fellebbezés során új tények és bizonyítékok felhozhatók nem voltak, végiratban és elleniratban új bizonyítékok már egyáltalán nem voltak előadhatók és ezzel a periratok váltása is le volt zárva. Az eshetőségi elv érvényesülése a formalizmus rideg és következetes keresztülvitelét jelenti. Szülője az írásbeliség volt és célja abban állott, hogy az írásbeli per hosszú elhúzásának gátat vessen és ezzel a per lefolytatását meggyorsítja.

Hátránya az eshetőségi elvnek, hogy sokszor szükség nélkül terheli a peranyagot, főként azzal, hogy esetleg olyan bizonyítékok felhozására is kényszeríti a feleket, amelyekre a későbbiek során szükség nincsen. Még súlyosabb hátránya, hogy himéletlen formalizmusa könnyen igazságtalanságra vezethet, mert a véletlenük, feledékenységből vagy sokszor gátló szükségből nem éppen az előírt periratban, hanem később felhozott tényállításokat és bizonyítási eszközöket kizárja a per keretéből és így a mindenkinél előfordulható feledékenység, vagy kellő időben el nem hárítható akadály pervesztést vonhat maga után.

Ezek voltak azok a lényeges hátrányok, amelyek következtében az ujkori perrendek általában elvetik az eshetőségi elvet és a perbeli cselekmények szabadságának elvét fogadták el alapul. De még azok a perrendek is, amelyek alapelvül tartották fenn az eshetőségi elvet, igyekeznek kiküszöbölni a fentebb említett kirívó hátrányokat és lehetővé teszik a tényállításoknak és bizonyítási eszközöknek később való érvényesítését, ha az előírt periratban való felhozások elmulasztását a fél kellőképen igazolni tudja. Perrendtartásunk, miként már említettük és részletesen kifejtettük, a perbeli cselekmények szabadságának elvét fogadta el alapelvül és az esetlegességi elv csak mint kivétel fordul elő és nyer alkalmazást főként amiatt, hogy a per befejezése lehetőleg meggyorsítsassék.

X. A PERBELI CSELEKMÉNYEK ELKÜLÖNÍTÉSÉNEK ELVE.

Egyes perjogi írók a perbeli cselekmények szabadságának és kötöttségének elvein kívül ismerik és tárgyalják a perbeli cselekmények elkülönítésének elvét is. A magyar perjogi írók közül Magyary Géza tárgyalja ezt az elvet és a permetszést /:percaesura :/

érti alatta.

A perbeli cselekmények elkülönítésének elve bizonyos tekintetben az eshetőségi elv ellentétéként jelentkezik, t.i. azt jelenti, hogy a feleknek perbeli cselekményeiket más-más időben kell végezniök. Ennek következtében a per bizonyos perszakokra oszlik.

Ez az elv meg volt már a középkorban és itt a per elhuzására vezetett, ezért a reformok egyik legfontosabb törekvése éppen ellene irányult. Az elkülönítési elv azonban csak akkor forog fenn, ha a felek perbeli cselekményeiket azért végzik különböző időben és így a per azért válik bizonyos szakokra, mert a törvény azt így rendeli.

Az elkülönítés elvét a mi perrendtartásunk vitte először és legszerencsésebben keresztül, felismerve ennek az elvnek úgy a felekre, de különösen a bíróságra nézve igen nagy előnyét, sok felesleges munkától kimélve meg azt. Lehetővé teszi ez az elv a per gyorsabb befejezését. A bíróság t.i. a perfelvételi tárgyalásra /: PP. 142.§./ rövid határnapot tűz ki és csak ha a per röviden el nem intézhető, tűz ki a bíróság az érdemleges tárgyalásra határnapot /:PP. 191. §.:/. A perfelvételi és érdemleges tárgyalás között lévő időben kötelesek a felek a tárgyalást előkészíteni./: PP. 194.,195., 196.§/-ok.:/

A pernek perfelvételi és érdemleges részre való tagozódása a percaesura. Ez azonban sokszor célszerű-

ségi szempontból nem érvényesül, a járásbirósági eljárásban pedig egyáltalán nem nyer alkalmazást, mivel itt egyszerre perfelvételi és érdemleges tárgyalásra idéztetnek a felek. / :PP. 142. §.:/

A német civilprozessordnung a percaesurát nem ismeri. Mindamellett a percaesura gondolata nem új és Plósz Sándor is római in iure én in iudicio eljárásban találta annak gyökerét. Igazi kifejlődése a középkorban történt, de egészen más értelemben, mint jelenleg, t.i. hogy a perbebocsátkozásra volt kitűzve mindig a határnap. Az elkülönítés nyilvánul abban is, hogy az írásbeli előkészítés mindig más időre esik, mint a szóbeli tárgyalás. A középkorban az elkülönítés tulzásba ment, mivel minden perbeli cselekmény végzésére külön-külön határnapot kellett kitűzni s így előfordult, hogy a per lebonyolításához 15 határnap is kellett. Ez már természetesen az elkülönítés elvének merev tulhajtását jelentette, ami mellett az elkülönítés különbeni előnyei mind veszendőbe mentek. Főként emiatt ejtették el az újjabbkori perrendek az elkülönítés elvét, bár kétségtelen, hogy annak okszerű és helyénvaló keresztülvitele a per lebonyolításában igen nagy előnyt jelent, amiként azt perrendtartásunkban megfigyelhetjük, ahol az elkülönítés elve mondhatni ideális helyénvalósággal nyer alkalmazást. Nyilvánvaló tehát, hogy az egyes perbeli alapelvek keresztülvitelénél akkor járnak el a perrendtar-

tások helyesen, ha a szigorú formalisztikus elvi szempontok félretételével igyekeznek kihasználni a perjogi alapelvek összes előnyeit, mégha esetleg ezáltal az elvi szempontok talán csorbát is szenvednek.

XI. A SZABAD ÉS KÖTÖTT BIZONYÍTÁS

RENDSZERE.

Ez a perjogi alapelv a bíróság egyik legfontosabb perbeli cselekményére vonatkozik. A bíróságnak ugyanis abból a célból, hogy határozatot hozhasson, meg kell állapítania a való tényállást. Ez akként történik, hogy a felek által esetleg az önmaga által megjelölt tényekből következtetnie kell azokra a tényekre, amelyekre határozatát alapítja. Ez a következtetés azután történhetik vagy szabadon, vagy törvény által előre meghatározott módon.

Ennek megfelelően szokás beszélni szabad és kötött bizonyításról. Értjük ezalatt azt, hogy az utóbbi esetben a törvény előre meghatározza, hogy a bíró bizonyos tényeket következtetési alapul elfogadjon, sőt még azt is, hogy abból milyen következtetést vonjon, vagyis meghatározza a bizonyító eszközöket és azok bizonyító erejét, a szabad

bizonyítási rendszernél ellenben ezt nem teszi, hanem a bíró belátására, szabad mérlegelésére bizza, hogy mely tényeknek tulajdonítson bizonyító erőt és hogy a tényekből milyen következtetést vonjon egy másik tény meg vagy meg nem történtére.

Kötött bizonyításnál a törvény előre megállapítja a bizonyítási eszközök minőségét és ha valamely eszköz a törvényben megállapított ~~ismér~~vekkel nem bír, úgy nem is alkalmas arra, hogy bizonyítási eszköz legyen. A szabad bizonyítási rendszer nem állapítja meg a bizonyítási eszközök minőségét, hanem a bíró belátására bizza annak megítélését, hogy a fennforgó perbeli körülmények között alkalmas -e a felektől felhozott bizonyítási eszköz, vagy sem.

A kötött bizonyítás esetében törvényileg előre meg van állapítva a bizonyítékok ereje és a bíró köteles a bizonyítékot olyan erejűnek venni, amilyen gyanánt a törvény azt megállapítja. A bírónak tehát a törvény kötelező rendelkezésével szemben nincs és nem is lehet szabad egyéni belátása a bizonyítékok ereje tekintetében. A kötött rendszernél a bíró nem mérlegel, hanem csak azt nézi, hogy létezik-e vagy sem olyan bizonyíték, amelynek a törvény teljes, vagy részbizonyító erőt ad és aszerint tekinti a vitás tényállást teljesen vagy részben bizonyítottnak, vagy nem bizonyítottnak, még ha egyéni meggyőződése az adott körülmények között

mást diktálna is. A kötött bizonyításnál tehát lényegileg a törvény és nem a bíró állapítja meg a bizonyítékok erejét.

Különösebb vizsgálódás nélkül megállapíthatjuk hogy ez a rendszer nem szolgálja az anyagi igazság kiderítésének elvét és így sok esetben igazságtalansághoz vezethet.

A szabad bizonyítás rendszerében a bíró teljesen szabadon mérlegeli a bizonyítékok erejét és olyan bizonyító erőt tulajdonít a bizonyítékoknak, amelyet a legjobb meggyőződése szerint adni jónak lát.

Adhat tehát a bíró valamely bizonyítéknak teljes vagy rész bizonyító erőt, vagy nem tulajdonít neki semmi bizonyító erőt, aszerint, hogy teljesen szabad mérlegelése alapján milyen meggyőződésre jutott. E meggyőződés kialakítására azonban nemcsak és kizárólag a szigoruan vett bizonyítékok hathatnak ki, hanem befolyhatnak a per összes körülményei, az ész és logika szabályai és az élet mindennapi tapasztalásainak utmutatása szerint.

A bizonyítékok szabad mérlegelése felszabadítja a bíró lelkiismeretét és egyéni meggyőződését, hogy minden perbeli körülmény és bizonyíték számbavétele mellett állapítsa meg azt a fontos körülményt, be van-e bizonyítva és tehát való-e valamely tényállás, vagy sem. Amíg a kötött rendszernél törvény, addig a szabadnál a bíró állapítja meg a bizonyítékok erejét.

A perjogok általában mindkét elv érvényesülésének helyt adnak, kihasználni akarván mindkettőnek előnyét. Ezt teszi a mi perrendtartásunk is, azonban úgy, hogy a szabad bizonyítás képezi a szabályt, a kötött a kivételt.

A bizonyítás szabadságát juttatja érvényre a Pp. 270. §-a, amelynek értelmében " a bíróság a tényállás valódiságát vagy valótlanságát a tárgyalás és a bizonyítás egész tartalmának szorgos méltatásával ítéli meg. Azok az okok, amelyek a bíróság meggyőződését előidézték, ugyszintén azok, amelyek miatt a bíróság a bizonyítást elégtelennek tartja, vagy a fél által ajánlotta bizonyítást mellőzte, az ítéletben tüzetesen előadandók ". Codificálja azonban ugyanaz a §. a kötött bizonyítást is, amikor kimondja, hogy " törvényes bizonyítási szabályokhoz a bíróság meggyőződésének alkotásában csak ez a törvényben kijelölt esetekben van kötve " ./: Pl. perbeli beismerésnél, közokiratoknál, telje bizonyító erejű magánokiratoknál, törvényes védelmeknél: /.

A hivatkozott törvényhely rendelkezése értelmében a bíróság a " tárgyalás és a bizonyítás " egész tartalmának szorgos méltatásával ítéli meg valamely tényállás valódiságát, vagy valótlanságát. Ez a meghatározás könnyen kételyre adhat okot abban a tekintetben, vajjon minden bizonyíték teljes hiányában megállapít-

hat-e a bíró valamely tényállítást valónak merőben a tényállás mérlegelése alapján. Az idézett 270. §. a bizonyítás tartalmát is mérlegelendőnek tartja ugyan de mert a tárgyalás tartalmának méltatását előbb említi és egyáltalán nem zárja ki azt, hogy bizonyíték hiányában is valónak tekinthető-e valamely tényállítás, ebben a kérdésben kétség merülhet fel. Nézetünk szerint egyedül a tárgyalás tartalmának mérlegelése alapján a bíró nem ítéltet valónak valamely vitás tényállítást. Merőben a tárgyalás tartalmának mérlegelése minden bizonyíték nélkül egymagában nem lehet elegendő a való tényállás megállapítására.

A bizonyítékok szabad mérlegelése azonban nem korlátlan, hanem több tekintetben korlátozott.

Igy korlátként jelentkezik az, hogy a bírónak azokat az okokat, amelyek meggyőződését előidézték, az ítéletben fel kell sorolnia. Még szigorubb korlátozást jelent az, hogy tüzetesen indokolandó a fél részéről felajánlott bizonyítás mellőzése. Elengedhetetlen előfeltétele ugyanis a mellőzésnek, hogy a bíróság az illető tény valóságáról vagy valótlanságáról teljesen, megingathatatlanul meg legyen győződve és továbbá tüzetesen elő legyenek adva azok az okok, amelyek alapján megállapítja, hogy a felajánlott bizonyítás a meggyőződést már nem befolyásolhatja. Ez a tüzetes előadás azt jelenti, hogy pontosan meg kell jelölni, hogy mely tanúk minő vallomása, mely szakértő minő véleménye, mely okirat minő tar-

talma, melyik szemle minő eredménye stb. alapján mely tényt állapít meg valónak, vagy valótlannak a bíróság, illetve meg kell jelölni azt a körülményt, amely miatt a bíróság a felajánlott bizonyítékot elégtelennek tartja.

További korlátozás a szabad bizonyításnak az, hogy nem zárja ki a PP. a kötött bizonyítást sem, sőt ezt kifejezetten ismeri pl. az okiratoknál /: PP. 315., 317. §.:/, vélelmek esetében és általában azon jogszabályok rendelkezései szerint, amelyek értelmében valamely ténykörül-mény egyáltalában, vagy az ellenkező bebizonyításáig való-nak tartandó.

A szabad bizonyítás a Pp. rendszerében amint mát említettük, szabályként érvényesül. Vele szemben a kötött bizonyítás kivétel. A szabad bizonyítás ezenfelül még abszolút jellegű is abban az értelemben, hogy tőle a felek szerződésileg sem térhetnek el és minden attól való eltérést tartalmazó megállapodás ipso iure semmis. A Pp. a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét a már ismertetett 270. §-on kívül egyéb szakaszaiban is kifejezetten érvényre juttatja. Így kifejezetten szól a bizonyítékok szabad mérlegeléséről pl. az előkészítő iratokban foglalt beismerés tekintetében /: PP. 288. §.:/, a tanúnak kellő pk nélkül való meg nem nevezése /: Pp. 318. §.:/, a nem alakszerű magánokirat bizonyító ereje /Pp. 320. §.:/, az aggályos okirat bizonyító ereje /: Pp. 322.:/ stb. tekintetében. Sőt bizonyos esetekben a bizonyítás szabadságát

még a rendesnél is jobban kiterjeszti pl. valamely kár, elmaradt haszon, vagy alapjára nem vitás, vagy bebizonyított más követelés mennyiségének megállapítása tekintetében, mert a bíróság azt, ha a felek részéről ajánlott bizonyítás megnyugtató eredményt nem nyújtott, vagy eredményt előreláthatólag nem ígér, minden körülmény figyelembevételével, legjobb belátása szerint állapítja meg.

A bíróság ilyen esetben, amennyiben véleményének alkotásához szükségesnek találja, nemcsak szakértől meghallgatását, hanem bizonyítás felvételt és tudakozódásokat is hivatalból foganatosíthat ./:PP. 271. §.:/.

-o-o-o-o-o-o-o-o-

Az ismertetteken kívül egy-két perbeli alapelveket még szoktak tárgyalni egyes perjogi írók, mint pl. az alaposság, gyorsaság, költségesség, ingyenesség, stb. elvét. Ezek azonban nézetünk szerint a perbeli cselekményeknek és a pernek nem képezik oly felépítésbeli alapvető elveit, hogy azoknak különösebb jelentőség volna tulajdonítható. Egyébként is legtöbbjük velejárójaként esetleg következményeként jelentkezik valamely más, általánosabb perjogi alapelvnek. Ezért tárgyalásukat mellőzzük márcsak azért is, mert a velük való foglalkozás inkább a főelvek elhomályosítását eredményezné és semmivel sem vinne közelebb kitűzött célunk megközelítéséhez.

Ugy véljük, hogy a kifejtett perjogi alapelvek

teljesen kimerítő képet adnak és belőlük hiánytalanul állapítható meg jelenlegi perünk szelleme. Mindenütt láthattuk, hogy a végcél az anyagi igazság minél jobban való megközelítése. Ennek a célnak az érdekében az egyes perjogi alapelvek tekintetében az elvi szempontokon többször csorba esik ugyan, azonban ez a végcél elérése szempontjából sokkal kisebb hátrányt jelent, mintha az elvi szempontok hiánytalan keresztülviteléért az igazság megközelítését kellene feláldozni.

-o-o-o-o-o-o-o-o-

XII. F O R R Á S M Ű V E K .

Bacsó Jenő: A polgári perrendtartás tankönyve.

Budapest, 1917.

Magyary Géza: Magyar polgári perjog.

Budapest, 1910.

Magyary Géza: Perjogi elvek a magyar polgári perrendtartás javaslatában.

Budapest, 1901.

Plósz Sándor: A polgári per szerkezete az új perrendtartásban.

Budapest, 1911.

Kovács Marcell: A polgári perrendtartás magyarázata.

Budapest, 1911.

Gaár Vilmos: A magyar polgári perrendtartás magyarázata:

Budapest, 1911.

Gaár Vilmos: A bizonyítás a polgári perben.

Budapest, 1907.

Fabinyi Tihamér: A polgári perrendtartás törvénye és joggyakorlata.

Budapest, 1931.

I. TARTALOMJEGYZÉK.

I. Bevezetés	3.
II. Általános elvek	5.
III. Rendelkezési és tárgyalási elv.....	7.
IV. Nyomozó elv	10.
V. A kölcsönös meghallgatás elve	13.
VI. A szóbeliség és írásbeliség elve.....	15.
VII. Közvetlenség elve	22.
VIII. A nyilvánosság elve	24.
IX. A perbeli cselekmények szabadságának és kötöttségének elve	31.
X. A perbeli cselekmények elkülönítésének elve	35.
XI. A szabad és kötött bizonyítás rendszere	38.
XII. Forásművek	45.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁRA
12462/143 Gyűjtőközlöny napló